

PappaBarns synpunkter efter en första genomgång av Betänkande av 2014 års vårdnadsutredning - SOU 2017:6

PappaBarn vill genom detta dokument delge sin syn på en del av de förändringar som utredaren föreslår. Vi tar upp aspekter som vi anser är bra, men också saker som utredningen saknar. Samt kommer med några egna nya förslag. Sammantaget anser PappaBarn att lagförslagen inte är tillräckliga för att reparera de tydliga negativa följderna av 2006 års vårdnadsreform. Det finns mer att göra inom ramen för vårdnadsutredningens uppdrag.

Övergripande

PappaBarn anser generellt att betänkandet belyser många av de brister som finns i nuvarande lagstiftning och att förslag visar att utredningen funnit att förändringar måste genomföras. Vi tycker emellertid att det måste införas förändringar som tydligare markerar att om en förälder inte verkar för barns rätt till en omfattande och frekvent kontakt med båda föräldrarna, så kommer den föräldern mötas av sanktioner. Vi saknar också nödvändiga förslag inom ett flertal viktiga områden, vilka behövs för att den negativa utvecklingen skall kunna brytas och för att vårdnads-mål verkligen skall *Se barnet!*

Vi anser också att avsikterna med 2006 års vårdnadsreform i många avseenden var missriktade och har medfört en rad allvarliga negativa konsekvenser för barnen, och att det därför finns förändringar som vårdnadsutredningen behöver adressera inom ramen för sitt uppdrag.

2006 års vårdnadsreform har i många avseenden blivit ett stort misslyckande:

- Antalet traditionella vårdnads mål har sedan 2006 ökat med ca 50 % - Det är fler barn som involveras i vårdnads mål och dessa tar numera längre tid att handlägga.
- Antalet vårdnads mål där domstolen beslutat om ensam vårdnad har, enligt vårdnadsutredningens granskning, ökat från 45 % till 67 % - Detta innebär fler barn som i praktiken inte kommer ha en bra och omfattande kontakt med båda sina föräldrar.
- Handläggningstiderna har, troligen till följd av ökningen i antalet vårdnads mål, blivit längre. Antal mål som pågår mer än 18 månader har ökat från 51 % till 72 %.
- I 92 % av de granskade målen anförde minst en förälder samarbetsproblem som skäl för sitt yrkande – Regleringen har kommit att bli konflikt drivande, och det är fler barn som dras in i samarbetsproblem mellan föräldrarna.
- Tingsrätternas uppfattning var att i 28 % av de studerade målen var barnets inställning påverkad av ena föräldern - Det är fler barn som tar psykisk skada på grund av att de påverkats av den ena föräldern att ta avstånd från den andra föräldern

Sammantaget visar detta att barnens utsatthet har ökat kraftigt sedan reformen 2006. Detta kan på intet sätt tolkas som att barnrättsperspektivet har stärkts generellt sett, utan har i många avseenden försämrats. De stora förlorarna på denna utveckling är barnen.

PappaBarn anser att kommande förändringar måste fokusera på barnets behov av båda sina föräldrar och att den förälder som aktivt agerar och verkar för barnets rätt till båda sina föräldrar skall anses vara den mest lämpliga vårdnadshavaren.

PappaBarn förordar även gemensam vårdnad, förutom i de fall där det finns ett faktiskt skyddsbehov, då det anses vara bäst för barnen. Vi förordar också växelvist boende då aktuell forskning visar att barn som bor växelvis hos föräldrarna mår nästan lika bra som barn som bor med båda föräldrarna, och de mår betydligt bättre än de barn som bara ibland träffar en av föräldrarna.

1. Gemensam vårdnad

Avseende ska fästas särskilt vid föräldrarnas förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor om barnet.

PappaBarn anser att förslaget innebär ett skifte i fokus från föräldrarnas samarbetsvårigheter, till föräldrarnas förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor om barnet. Detta är ett steg bort från den konflikt drivande ordning som råder idag, där en förälder kan gynnas av fabricerade samarbetsvårigheter.

Förslaget innebär att fokus i stället läggs på frågan om hur föräldrarnas faktiska agerande påverkar barnet, d.v.s. föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov före den egna konflikten och om föräldrarna faktiskt medverkar till vad som är bäst för barnet.

PappaBarn anser dock att det är av stor vikt att den förälder som inte verkar för att barnet får tillgång till båda sina föräldrar, och inte sätter barnets behov före den egna konflikten, inte ska tillerkännas ensam vårdnad.

Rätten får besluta om gemensam vårdnad även om båda föräldrar motsätter sig den vårdnadsformen.

2006 års vårdnadsreform innebär att lagstiftaren i praktiken har överlåtit åt föräldrarna att avgöra vårdnadsfrågan i detta avseende, även när föräldrarna utan någon närmare motivering motsätter sig gemensam vårdnad. Förslaget innebär därför att man återigen överlåter åt domstolen att utreda och avgöra när det är till barnets bästa med gemensam vårdnad, vilket är en bättre ordning ur barnets perspektiv.

2. Samförståndslösningar

Krav på informationssamtal innan stämning om vårdnad, boende eller umgänge.

För att tillämpningen skall få den effekt som önskas, d.v.s. att föräldrar i större utsträckning skall komma överens i frågor om vårdnad, boende och umgänge, är innehållet i informationssamtalet och samtalsintyget av avgörande betydelse. Dessa måste utformas så att de ställer hårda krav på föräldrarna att verka för en lösning som är förenligt med barnets bästa och att barns behov av båda sina föräldrar tillgodoses. I de fall den ena föräldern utan en godtagbar motivering inte medverkar till en lösning som är bäst för barnet, bör detta klart och tydligt framgå av samtalsintyget så att intyget får verkan av ett sanktionsinstrument mot ett sådant beteende, vid en eventuell vårdnadsprocess.

Utredarens tankar att samtalsintyget endast ska innehålla uppgifter av formell karaktär, samt skälen till varför en förälder inte kommer till samtalet i de fall socialtjänsten har tillgång till sådana upplysningar, är därför långt ifrån tillräckligt.

Däremot instämmer PappaBarn i utredarens resonemang, och anser att det är en självklarhet, att domstolen skall från fall till fall bedöma om en förälders ovilja att delta i informationssamtalet talar mot hans eller hennes lämplighet som vårdnadshavare eller boendeförälder.

Enligt PappaBarns erfarenhet har dock lagstiftarens intention i prop. 1990/90:18 s. 30 inte gjort något som helst avtryck i tillämpningen, när det gäller föräldrar med en hög konfliktnivå. Samarbetssamtalen är av frivillig karaktär och utan krav på dokumentation, och nämns som hastigast i vårdnadsutredningar och då utan att redovisa vem av föräldrarna som inte har medverkat till samarbetssmalet och anledningen till det. Detta redovisas därför inte för domstolen, och domstolen kan följaktligen inte ta ställning till om den föräldern som inte medverkat i samarbetssamtalet sätter det egna intresset före barnets, och om det kan tala emot den förälderns lämplighet som vårdnadshavare.

Om utredaren menar allvar med att domstolen skall kunna bedöma om en förälders ovilja att delta i informationssamtalet talar mot hans eller hennes lämplighet som vårdnadshavare eller boendeförälder, anser därför PappaBarn att det bör ställas höga krav på innehållet i samtalsintyget, så att det blir möjligt för domstolen att göra denna ställningstagande. I annat fall blir samtalsintygen i detta avseende helt verkningslösa.

Utredaren tar även upp norska Mekling men missar just fördelen med metoden, d.v.s. att den ställer krav på föräldrarna att komma överens om en lösning som är bra för barnet. Något som helt saknas i vårdnadsutredningens förslag om informationssamtal, vilket är en allvarlig brist.

Som utredaren konstaterar är utgångspunkten för att informationssamtalen ska leda till så goda resultat som möjligt, att föräldrarna deltar samtidigt i samtalen. Detta är många gånger en förutsättning för att föräldrarna ska kunna träffa en överenskommelse. PappaBarn anser därför att det bör förtydligas att enskilda samtal endast bör ske om det finns fakta som styrker att ett gemensamt samtal är direkt olämpligt eller omöjligt att genomföra p.g.a. att en förälder inte går att nå eller man inte vet var föräldern uppehåller sig. Skäl mot gemensamt samtal som förs fram av en förälder och som inte finns styrkt från socialtjänst eller annan myndighet skall inte anses som fakta.

Om samtalstypen

PappaBarn anser vidare att utredaren bör överväga ett annat begrepp än Informationssamtal. Denna samtalstyp förknippas med huvudsakligen envägskommunikation och ett passivt informationsmottagande, och ger en signal om att det är ett passivt samtal/möte som man måste ta sig igenom. PappaBarn anser att det av namnet bör framgå att det rör sig om en dialog där man förväntas delta aktivt, och där det ställs krav/förväntningar på föräldrarnas deltagande, engagemang och att konkreta resultat förväntas.

PappaBarns förslag

PappaBarn anser att "Klargörande och stödjande samtal", "Konfliktlösningssamtal", "Föräldratvecklingssamtal", "Föräldraöverenskommelse", "Barndialog", "Förälder-barn-dialog, Barnfokusdialog", "Samförståndsdiallog", m.m. är mer lämpliga begrepp för syftet med samtalet.

Särskilda skäl för domstolsprövning utan att ha deltagit i ett informationssamtal

Att kunna väcka talan utan att ha deltagit i informationssamtal bör endast tillåtas i undantagsfall, vid praktiska och ömmande skäl, t.ex. under de situationen som framgår av betänkandet (om en förälder är allvarligt sjuk eller bor utomlands och har lång resväg, m.m.). Frågan är vilka situationer i övrigt, där en riskbedömning blir aktuell, som kan anses utgöra särskilda skäl? Och vilka krav som bör ställas på föräldern som åberopar särskilda skäl? Räcker det t.ex. med påståenden om våld eller hot om våld, m.m.?

Hur ska domstolen enbart utifrån uppgifter i stämningsansökan kunna göra en riskbedömning och ta ställning till om risk föreligger att barnet far illa?

Som utredaren redovisar saknas det effektiva metoder för riskbedömningar som integrerar barnets perspektiv, och det finns ett behov av att höja riskbedömningarnas kvalitet. PappaBarn anser att det finns en risk att påståenden och falska anklagelser, till och med grundlösa polisanmälningar, skulle kunna användas för att kringgå kravet på gemensamma informationssamtal. Här bör utredaren därför närmare förtydliga vad som är avsikten med förslaget, d.v.s. att föräldrarna ska komma överens.

3. Medlare

En medlare ska se till att barnet får relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter eller inställning i frågor som rör barnet... Rätten att komma till tals ska inte vara beroende av vårdnadshavarnas inställning i frågan.

Som utredaren konstaterar finns det forskning som visar att familjemedling leder till fler överenskommelser och fler fall av gemensam vårdnad. Men att en förutsättning för en framgångsrik medling är utbildade och erfarna medlare.

Att medlaren ges i uppdrag att ge barnet relevant information och möjlighet att framföra sina åsikter eller inställning, ställer höga krav på professionalitet och visar än mer behovet av relevant utbildning och yrkeserfarenhet samt lämplighet för uppdraget. Inte minst då det blir nödvändigt med en mognadsbedömning, för att kunna avgöra om barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse. En vårdnadshavare bör inte vara den som avgör om barnet skall höras och om barnets åsikt och inställning ska tillmätas betydelse. En sådan bedömning görs bäst av en utomstående professionell aktör.

PappaBarn anser dock att här finns en risk att barn som annars inte är involverade eller medvetna om föräldrarnas pågående konflikt involveras i onödan. När ett barn varken har åldern eller mognaden, eller friheten, att lämna egna fria åsikter och inställningar bör det inte höras, då det inte kan anses vara till barnets bästa.

4. Barnets bästa och barnets rätt att komma till tals

Vid bedömningen av barnets bästa ska barnets åsikter och inställning tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad

Utredningen förordar att yngre barn ska involveras i vårdnadskonflikten. Enligt PappaBarn ökar då ytterligare risken att barn påverkas av en konflikt driven förälder. Barn är i en beroendeställning

till sina föräldrar och är lätta att påverka, medvetet eller omedvetet. En förälders agerande som står i konflikt med barnets bästa kan därmed rättfärdigas av barnets åsikter och inställning.

Det är också ett stort problem att socialtjänstens, enligt PappaBarns erfarenheter, i många fall har bristande kompetens att avgöra barnets mognad i aktuell situation. Mognad handlar inte bara om att barnet har normalt med kompisar och klarar skolan bra utan mognad handlar i dessa fall om hur barnet kan förutse och förstå hur den information som barnet lämnar kommer att användas och vilka konsekvenser det får för barnets framtid. Utredningen har tyvärr inte uppmärksammat eller påtalat detta problem.

Barn ska givetvis få komma till tals, men inte tvingas ha åsikter i livsavgörande frågor som är vuxenvärdens ansvar. Det är oetiskt att sätta barn i en situation där de medvetet eller omedvetet måste ta ställning mellan sina föräldrar. Det finns även alltid en risk att barn tolkas felaktigt av utredare vid de sociala myndigheterna.

Av betänkandet framgår inte en konsekvensanalys och en närmare diskussion av de risker som kan vara förenade med att fråga små barn. Detta är en allvarlig brist.

Regeringen ska ge Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd i uppdrag att ta fram en vägledning för hur uppföljningsskyldigheten enligt 5 kap. 1 § åttonde strecksatsen socialtjänstlagen (2001:453) ska fullgöras

Det är PappaBarns erfarenhet att socialtjänsten inte fullföljer denna skyldighet. Många socio-nomer känner inte ens till att den finns. Enligt PappaBarns uppfattning skulle många återkommande vårdnads mål i domstol kunna undvikas om socialtjänsten fullföljer sitt ansvar enligt detta lagrum på ett aktivt sätt. Det är viktigt att det också under ett uppföljande arbete ställs krav på att föräldrarna agerar för att barn skall ha ett omfattande umgänge med båda sina föräldrar.

Barn ska få relevant information och fås möjlighet att framföra sina åsikter eller inställning i frågor som rör barnet

Det är viktigt att barn får komma till tals, men det finns också stora utmaningar med detta och barnets rådande situation måste noga analyseras och beaktas. Det händer alltför ofta att den ena föräldern medvetet eller omedvetet negativt påverkar barnets inställning till den andra föräldern, och att barn säger saker som de tror den ena eller båda föräldrarna önskar eller förväntar sig, vilket är direkt skadligt för barn. Därför måste det som ett barn uttrycker, eller när barn utan anledning tar avstånd från den ena föräldern, kritiskt värderas och det är därför av största vikt att resultatet av detta tydligt framgår i analysen av samtalet. PappaBarn anser att det är först i tonåren som barn eventuellt kan vara mogna att förstå och överblicka konsekvenserna av sina val och uttalanden, t.ex. var barnet skall bo eller hur mycket barnet skall träffa sina respektive föräldrar.

Utredaren hänvisar under denna del till Barnkonventionen, som i artikel 12.1 anger att ”Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är **i stånd** att bilda **egna åsikter** rätten att **fritt** uttrycka dessa...”. För att frånga problematiken med att en förälder påverkar barnet bör därför barnets åsikter endast komma till tals om det finns ett fungerande och omfattande umgänge med båda föräldrarna. Att höra ett barn som har hållits undan från den andra föräldern, även under en kortare tid, är alltid förenat med risken att barnet inte är i stånd att bilda egna åsikter och fritt uttrycker dessa, i barnkonventionens mening.

Ett annat problem är dokumentationskravet och återgivningen av barnsamtalen. Vårdnadsutredningar innehåller inte alltid en utförlig redovisning av barnsamtalen. Endast lösa uttryck återges, ofta utan att sammanhanget redovisas. Hur har barnets ord kommit fram? Har ledande frågor ställts? Jämför med hur polisen genomför och dokumenterar förhör med barn.

5. Risken för att barnet far illa

Riskbedömningar

Utredaren konstaterar, med hänvisning till forskning, att riskbedömningar i familjerättsliga utredningar fortfarande är ett utvecklingsområde. När socialtjänstens handläggare använder sig av något riskbedömningsinstrument gäller det i första hand instrument som tar sikte på att bedöma vuxnas farlighet.

PappaBarn delar utredarens bedömning att det finns behov av att höja riskbedömningarnas kvalitet. Evidensbaserade bedömningsmetoder måste införas, och ett handläggningsstöd behövs. Det saknas ett systematiskt metodstöd för riskbedömningar som integrerar barnets perspektiv och upplevelse.

PappaBarn ställer sig därför positiv till det uppdrag som regeringen har gett till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF), att ta fram ett handläggningsstöd för socialnämndernas arbete med riskbedömningar.

6. Handläggningen av mål om vårdnad, boende och umgänge

Det ska tydliggöras att ett interimistiskt beslut om vårdnad endast ska meddelas i undantagsfall. För att domstolen ska meddela ett sådant beslut ska det krävas särskilda skäl

Interimistiska beslut har ofta en styrande inverkan på det slutliga avgörandet och tenderar att permanentas genom den så kallade *kontinuitetsprincipen*. Interimistiska beslut om vårdnaden bör därför endast fattas om det finns starka skäl, t.ex. om barnet annars riskerar att fara illa. Om gemensam vårdnad gäller, så bör den således bestå tills vårdnadsfrågan har utretts utförligt och domstolen slutligen avgjort målet.

Utredaren hänvisar till den domstolspraxis som har utvecklats på området, d.v.s. att domstolen redan idag kräver starka skäl för att meddela ett interimistiskt beslut om vårdnad. PappaBarn anser därför att det är bra att det av lagtexten framgår att interimistiska beslut om vårdnad endast får meddelas om det finns särskilda skäl.

Av betänkandet framgår att interimistiska beslut om vårdnad bara ska meddelas i undantagsfall, eller vid brådskande förhållanden. Men hur säkerställer man att domstolar inte påverkas av osanna uppgifter? Hur vanligt är det t.ex. att osanna uppgifter om övergrepp tas till av en förälder för att smutskasta den andra föräldern och för att själv vinna fördelar i en domstolsprocess?

En parallell kan här dras till problematiken med skyddade personuppgifter, där det endast räcker med påståenden som grund för Skatteverkets beslut om skyddade personuppgifter. Ett beslut som sedan kan ligga till grund för tingsrättens interimistiska beslut om vårdnad, boende och umgänge. Se nedan under rubriken ”PappaBarn saknar följande i utredningen”.

Det införs en bestämmelse som innebär att en utredning om vårdnad, boende och umgänge, enligt huvudregeln, ska vara slutförd senast inom fyra månader

PappaBarn stödjer förslagets syfte, d.v.s. att motverka att vårdnadsutredningar drar ut på tiden, och att en tidsgräns ger en viktig signal från lagstiftarens sida och kan bidra till en mer effektiv handläggning av vårdnadsfall.

PappaBarn anser dock att bestämmelsen skall innebära att en vårdnad-, boende- och umgängesutredning skall vara utförd senast inom 3 månader. En effektiv och kompetent familjerätt ska inte behöva mer tid än så för att utföra en utredning. Se nedan under rubriken ”PappaBarns förslag på centralisering”.

En ny bestämmelse om fördelningen av rättegångskostnader ska införas...

Verkställighetsärenden kommer till när en förälder inte följer vad som har beslutats i dom. Det borde därför många gånger vara rimligt att motparten får ersätta sökanden för dess rättegångskostnader. En bestämmelse som gör det möjligt att, om det finns särskilda skäl, fördela rättegångskostnaderna mellan parterna efter vad som är skäligt är därför ett steg i rätt riktning.

Regeringen ska ge Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd i uppdrag att kartlägga hur behovet av utbildningsinsatser för familjerättssekreterare närmare ser ut.

Detta är ett mycket viktigt område och PappaBarn ser positivt på att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, MFoF, får uppdraget att se hur utbildningsinsatser till familjerättssekreterare kan förstärkas. PappaBarns erfarenhet är att många familjerättssekreterare inte har den kompetens som krävs för att genomföra riskbedömningar och vårdnadsutredningar.

Våra erfarenheter visar att det finns stora brister hos familjerättssekreterarna inom följande områden:

- Kunskap om de rekommendationer som socialstyrelsen har gällande hur en vårdnadsutredning skall genomföras och vad en utredningsrapport skall innehålla
- Grundläggande utredningsmetodik som grund för att vårdnadsutredningarna skall ha en hög kvalitet och därmed blir rättssäkra
- Hur man gör riskbedömningar
- Kunskap om påverkan av barn
- Hur samtal med barn skall genomföras. Det krävs adekvat utbildning för den som genomför barnsamtal samt ett analysförfarande
- Förmågan att kunna identifiera högkonfliktfamiljer – high conflict families
- Verktyg för att bättre kunna genomföra samarbetsamtal
- Vikten av både ett kortsiktigt- respektive långsiktigt perspektiv för de rekommendationer som ges i vårdnadsutredningar
- Ett jämställt arbets- och tankesätt - Ett examensarbete från 2013, från Uppsala universitet, visar att då ensam vårdnad döms, tillerkänns mamman det i 73 % av fallen. Domstolen följer oftast familjerättens rekommendationer. PappaBarn har i ett eget pågående statistikprojekt, som granskar 10 st. domar från 2016 från vardera av landets 48 tingsrätter, kommit fram till ett liknande resultat. Slutsatsen blir att familjerätten inte har ett jämställt arbets- och tankesätt.

7. PappaBarn saknar följande i utredningen

Insatser som tar sikte på att lösa föräldrarnas konflikt

Utredningen saknar helt förslag och idéer som hjälper föräldrarna att faktiskt lösa de problem som ligger till grund för konflikten och till att de inte kan komma överens om saker som rör barnet. D.v.s. det saknas förslag som skulle kunna hindra att en juridisk process över huvud taget startas, vilket måste vara målet. Varje juridisk process som startas är ett misslyckande och det finns bara förlorare.

Föräldrars hälsa/ohälsa

Ca 75 % av alla par skiljer sig under förhållandevis ordnade former, men 25 % klarar inte av det och hamnar i en vårdnadstvist. Forskare har kommit fram till att det hos föräldrar som hamnat i en vårdnadstvist, ofta finns en problembild hos ena eller båda föräldrarna. Det måste tillföras mer resurser och kompetens att utreda om föräldrarnas hälsa/ohälsa är en bakomliggande faktor till vårdnadstvisten och även hur man i de fall det är så, kan stötta föräldrarna.

Krav på kommunikation

Betänkandet saknar förslag som ställer krav på kommunikation. D.v.s. som mer eller mindre tvingar föräldrar att under sakkunnig ledning prata om orsaken till problemet, vad som är föräldrarnas konflikt, och vad som är bäst för barnet. Dagens samarbetsamtal ställer inte krav på kommunikation. Se mer under rubriken "Samförståndslösningar".

Cochem-modellen

Den tyska Cochem-modellen har utredningen inte analyserat. Den innebär en snabb handläggning i domstol, med krav på föräldrarna att komma fram till ett för barnet bra ordning. Om en förälder inte medverkar så placeras barnet hos den förälder som bäst bedöms komma att tillgodose barnets tillgång till båda föräldrarna.

Umgängesvägran

Utredaren har satt fokus på vårdnadsfrågan, men problemet med att hantera umgängesvägran har inte kommit fram i utredningen. En ensam vårdnadshavare har idag mycket goda möjligheter att systematiskt förhindra den andra föräldern från umgänge och att barnet har en nära och god relation till den andra föräldern. Idag saknas sanktioner och verktyg för att förhindra detta. Verkställighetsinstitutet fungerar inte i alla lägen. Det är enbart vid umgängessabotage, d.v.s. när en förälder trotsar domstolsbeslut och barnet inte alls lämnas ut för umgänge, som det kan bli aktuellt med verkställighet.

Obligatorisk uppföljning av vårdnadsutredningar, efter 6 och 18 månader

I dag görs av familjerätten ingen systematisk och obligatorisk uppföljning av hur utvecklingen varit för de familjer som varit delaktiga i en vårdnadsutredning, vilket i sig är ytterst anmärkningsvärt. Familjerätten brukar erbjuda ett uppföljningssamtal ca 6 månader efter att vårdnadsutredningen blivit klart, men det är frivilligt. Det gör att den förälder som inte medverkar till att barnet skall ha ett nära och god kontakt med båda sina föräldrar kan "hålla sig undan" genom att inte gå på dessa möten.

Eftersom familjerätten inte gör någon uppföljning av familjens utveckling, kan de inte heller se vad konsekvenserna blev av de rekommendationer som de gjort i utredningen. En rekommendation som domstolen oftast, men inte alltid, följer. Detta innebär också att familjerätten inte kan lära sig av vilka rekommendationer som är bra respektive dåliga i olika situationer. Det enda sättet

för familjerätten att lära sig och utveckla kunskaper och metoder är att följa upp familjernas utveckling.

Detta kommer på kort sikt skapa merarbete och kosta mer pengar, men på längre sikt kommer åtgärden medföra att samhället spar mycket pengar och resurser med barnen som de stora vinnarna.

PappaBarns förslag

PappaBarn föreslår därför att familjerätten 6 respektive 18 månader efter det att vårdnadsutredningen blev klar, skall genomföra en för båda föräldrarna obligatorisk uppföljning av familjens utveckling. Dessa uppföljningar bör dokumenteras, och bli tillgängliga för domstolen vid eventuella framtida tvister.

Egenmäktighet med barn

Utredningen tar inte upp att lagändringen från 1 juli 2014, om egenmäktighet med barn har blivit ett misslyckande. Att föra bort ett barn inom landet, under gemensam vårdnad, ses som ett ringa brott och sanktioner mot den förälder som betar sig på detta sätt uteblir. PappaBarns erfarenhet säger att det är en vanlig metod, för att ”vinna” vårdnads mål med hjälp av kontinuitetsprincipen. Detta är ännu ett område där ett för barnets skadligt föräldrabeende inte leder till sanktioner mot föräldern.

PappaBarns förslag på centralisering

PappaBarn ser allvarligt på att handläggningstiderna för utredningar om vårdnad, boende och umgänge varierar kraftigt och att föräldrar kan bedömas olika beroende på vilken kommun de tillhör. Detta är i slutändan ett hot mot rättssäkerheten, som även får utslag i domstolarnas beslut om vårdnad, boende och umgänge. Bättre kvalitet på vårdnadsutredningar kan uppnås via styrande verktyg och en centraliserad handläggning.

PappaBarn föreslår därför en centralisering av vårdnadsutredningarna, t.ex. länsvis. En centraliserad hantering där länets kompetens inom området samlas och specialiseras. På så sätt höjs kvaliteten i utredningarna, handläggningstiderna hålls lika långa, och vi får också en mer enhetlig och rättssäker handläggning och bedömning av ärendena.

Sekretessmarkering

Betänkandet behandlar i kapitel 14 vårdnads mål där det förekommer skyddade personuppgifter. Utredaren återger uppgifter från Skatteverket, som uppger att enligt verkets praxis är en förutsättning för en sekretessmarkering att det finns ett konkret och allvarligt hot som riktas mot den enskilde. Därutöver finns inga formella krav för att få en sekretessmarkering. Skatteverket gör nästan alltid en förfrågan till Polismyndigheten om ett yttrande angående hur allvarlig den potentiella hotbilden mot personen är. I Skatteverkets beslutsunderlag finns också ofta ingivna intyg från socialtjänsten. Skatteverket bifaller enligt egen uppgift aldrig en ansökan om sekretessmarkering bara på uppgifter från en enskild, utan sådana uppgifter måste vinna stöd av annan utredning i målet.

PappaBarns synpunkter

PappaBarn har under lång tid uppmärksammat problematiken med skyddade personuppgifter i vårdnads mål, och välkomnar utredningens erkännande av problematiken. Problemet är dock mer djupgående än Skatteverkets svar till utredningen. PappaBarn har bland sina medlemmar uppmärksammat fall där socialtjänsten eller kvinnojourer enbart på uppgifter från en enskild lämnat intyg om skyddsbehov, och där polisen enbart på socialtjänstens och kvinnojourens uppgifter

lämnat yttrande om hotbild till Skatteverket. Och där Skatteverket utifrån dessa uppgifter beslutat om skyddade personuppgifter. Allt detta utan att den andra föräldern ens hörts av någon av de inblandade aktörerna. Och utan möjlighet att överklaga beslutet. Det är inte en rättssäker process.

Enligt PappaBarns erfarenhet är det alldeles för lätt att få skyddade personuppgifter beviljade i samband med vårdnads mål, utan att det finns fakta som stödjer det. Skyddade personuppgifter används sedan för att skilja ett barn från den andra föräldern och vinna fördelar i domstolsprocessen. Det får negativa konsekvenser genom att ett barns rätt till kontakt och umgänge med den andra föräldern förhindras och det på felaktiga grunder. Detta överensstämmer väl med de av vårdnadsutredningen granskade fallen, som visar att tingsrätten inte gör någon egentlig prövning av om det finns skäl för de skyddade personuppgifterna, dömde i samtliga granskade fall till ensam vårdnad för mamman, och att den omständigheten att barnet har skyddade personuppgifter ofta har betydelse vid avgörandet av sakfrågorna i målet. Skatteverkets sekretessmarkering skall inte ha en direkt påverkan på utgången av ett vårdnads mål, men idag har den det.

PappaBarn delar Folkbokföringsutredningens (SOU 2009:75) bedömning att det är ett problem att det saknas möjlighet till överprövning av Skatteverkets beslut om skyddade personuppgifter. Det är en stor brist på rättssäkerhet att denna möjlighet saknas. Problematiken med skyddade personuppgifter har likheter i verkan med kontaktförbud (lag 1988:688), med skillnaden att det senare omgärdas av en rättsordning.

PappaBarns förslag

I vårdnadsutredningens uppdrag ingår ej att utvärdera tillämpningen av de olika regelverken om skyddade personuppgifter. Av utredningens direktiv (2014:84) framgår dock att i arbetet med att utvärdera reformen ingår, förutom förändringar i regelverket, att överväga om det finns behov av att vidta andra åtgärder, t.ex. när det gäller metodutveckling, kompetens- och erfarenhetsutbyte. Och utredaren är oförhindrad att ta upp andra närliggande frågor.

PappaBarn anser att det finns mer att göra inom ramen för utvärderingen av 2006 års vårdnadsreform. T.ex. utvärdera behovet av metod- och kompetensutveckling inom socialtjänstens, polisens och Skatteverkets handläggning av ärenden med skyddade personuppgifter och i domstolarnas handläggning av vårdnads mål där skyddade personuppgifter förekommer. Samt stärka domstolarnas möjlighet till egna prövningar och bedömningar av om det finns skäl för de skyddade personuppgifterna, vid avgörandet av själva saken i vårdnads mål. Domstolarna gör t.ex. redan idag egna riskbedömningar, som ibland går emot socialtjänstens riskbedömningar.

Stockholm den 12 april 2017

För PappaBarn

Anders Fors
Ordförande

Farouk Medina
Styrelsemedlem